

## Mardin “Kızıltepe-Bozhöyük” Yöresinde Beden İşaretleri

Dr. Mehmet Hazar\*

### 0. Giriş:

Bedenlere eski çizgilerle yeni anlamlar yükleyen dövme, kökeni tarihin derinliklerinde saklı, inanca dayanan bir sanat formudur. Bir başka deyişle, yazısı kutsal kitap gibi vücutta olan sözsüz iletişim tekniğidir. Dövme, bedene uyumlu bir boya maddesinin ömür boyu çıkmayacak biçimde derinin alt yüzeyine desenler halinde nakşediliş sanatıdır. Bu yüzden dövmeye beden işaretleri diyorum. İşaret harften daha eskidir. Onun bu arkaikliğinde bir gizem yatmaktadır. Hatta dövme, bir amblem ve kimliktir. Zaman zaman soyluluğun, köleliğin, askerliğin, ergenliğin, ahlaksızlığın, erdemliliğin, bir kabileye aidiyetin ve kötülüklerden arınmanın ifadesi olmuştur. Artık dövme bölgesel motif, inanç olmaktan çıkmış; süs, moda, sanat haline gelmiştir. Şamanizm, Paganizm, Animizm, Sabilik, Taoizm, Budizm, Maniheizm ve Zerdüştlük gibi inanışların izlerini taşımaktadır.

Pigdogramları (resim yazılarını) dövmede bulabiliriz. Dövme; Herodotus, gezgin kaşif Marco Polo, James Cook ve Profesör Kindler Spindler tarafından belgelenmiştir. Dövmenin ilk izlerine Avusturya’da, İtalya’da, Yunanistan’da, Anadolu’da, Mısır’da, Cezayir’de, Afrika’da, Okyanusya (Markiz, Samoa) adalarında, Yeni Zellanda’da, Amerika’da, kutuplarda ve Japonya’da rastlanmıştır. Kazak ve Kırgız Türklerinin kültürlerinde de oldukça eski ve yerleşiktir. İskit kurgan buluntularında doğadaki mücadeleyi anlatan hayvan motifleri görülmektedir. Türkiye’de ise değişik yörelerde, daha çok Güneydoğu Anadolu bölgesinde bir yaşlı âdeti olarak devam ettirilmektedir. Şehirlerde ise gençler arasında bir moda olarak yaygınlaşmıştır. Günümüzde dövmecilik, ressam ve hekimlerin kontrolünde yapılması gereken bir meslek haline gelmiştir.

Bu çalışmada Bozhöyük’te tespit edilen dövmeler üzerinde duruldu. Resimleri çekilen kaynak kişilerin beden işaretleri ve düşünceleri irdelendi.<sup>1</sup> Buradaki beden işaretleri ile runik işaretler arasındaki benzerliğe dikkat çekildi. Ayrıca, dövmenin tarihçesi, yapıldığı yer,

---

\* Dicle Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü Öğretim Görevlisi, Diyarbakır, [mhazar@dicle.edu.tr](mailto:mhazar@dicle.edu.tr).

<sup>1</sup> Yönetmen İlhan Bakır’ın bir Ada Film Atölyesi olan *Beden Ayetleri Belgeseli* gibi biz de kaynak kişilerin resimlerini kaydettik.

yapılış şekli, yapılış nedeni ve küçük bir sözlüğü verildi. Daha sonraki araştırmalar için ise kaynaklar da eklendi.

### **1. Dövmenin Tarihçesi:**

“Avusturya-İtalya sınırında bulunan buz adamın dövmeli olduğu Ekim 1991’de Prof. Dr. Kindler Spindler tarafından açıklandı. Japonya’daki balçıktan dövmeler M.Ö. 5000’li yıllara dayanıyor. Kamış ve yaprak boylarıyla yapılmış Mısır mumyalarındaki dövmeler ise M.Ö. 2000’li yıllara aittir.

Antik Trok kavmi dövmeyi asalet nişanesi sayarken; eski Yunanlılarca ahlaksızlık sayılıyordu. Roma da suçlu ve köleleri tanımaya yarardı. Amerika ( Meksika, güney ve kuzey Amerika yerlileri, Kızılderililer) kıtasında yerliler arasında dövme yaptırma işleminin çok yaygın olduğu 15.-19. yüzyıllar arasında oraya giden din adamlarıyla birçok tarihinin anılarından anlıyoruz.

Kaynaklar, ilk çağlarda kamış ve yaprak boyları ile yapılan dövmelerden söz etmekte, M.Ö. 2000’lerden kalma Mısır mumyalarında dövmelere rastlanıldığını belirtmektedir. Hun kurganlarında çıkan cesetlerde son derece kıvrak çizgilerle ve dekoratif bir anlayışla yapılmış düşsel yaratıklar ve koç figürlerinden oluşan dövmeler görülmektedir. Dinsel-büyüsel kaynaklı bu dövmelerin is olduğu ihtimali ve deriye şırınga edilmesi ile oluştuğu düşünülmektedir. Hunlara ait Pazırık kurganında bulunan bir başkana ait cesetten anlaşıldığı üzere Hunlarda asil ve kahraman kişilerin dövme yaptırabildiği, daha sonraları Kazak ve Kırgızlarda da devam eden bu geleneğin yine kahramanlık niteliği taşıyan bireylere uygulandığı bilinmektedir. Taşdik ve Altın Yiş mezarlarındaki cesetlerin bazı kısımlarındaki dövmeler, av sahnelerini tasvir eder. Antik Trak kavmi dövmeyi asalet nişanesi sayarken, eski Yunanlılar için ahlaksızlık damgası gibiydi.” (Bulut 2002: 36-54).

“Kendi uygarlıklarının henüz başlangıç aşamalarını yaşayan özgün topluluklarda dövme yapma işlemi törensel bir nitelik taşır; dövmeyi yapan kişi bir takım dinsel ve zihinsel kuralları yerine getirmek zorundadır. Güneş tanrısı Bal’ın isteği üzerine “ilahi ve gizemli bir kudret edinme” aracı sayılır. M. W. Thomson’a göre Musa Peygamber elleri ve alınlarını mistik sembollerle süsleyen Araplardan dövme adetini ödünç alarak kendi amacı için kullanmıştır. Katolik kilisesi M.S. 4. yüzyılda “Tanrının imajını bozuyor” gerekçesiyle Roma’daki köle ve mahkumların yüzüne dövme yapılmasını yasaklamıştı. 787 yılında Papa 1.

Hadrianan, vücudun herhangi bir yerine dövme yapmayı batıl inanç ve Paganizmi çağrıştırdığı için tümüyle men etmişti.

Eski Roma'da suçluları ve köleleri tanımaya yarayan dövmelere 19. yüzyıl İngiltere'sinde de rastlanılmaktadır. Cezayirli gemiciler aracılığı ile Osmanlı denizcileri arasında yaygınlaşan dövme; XVII. yüzyıldan itibaren Yeniçerilerce bağlı buldukları “orta”yı (bölük) simgelemek amacı ile yaptırılmaya başlanmış, Yeniçeri ocağının kapatılışına dek sürmüştür. İlkel topluluklarda dövme yapılırken törenler düzenlenir” (Kadıoğlu 2002).

“Çağlar boyu Avrupa da kaybolan dövme geleneği, 19. yüzyıl İngiltere’inde aniden canlandı; Kaptan Cook’un 1769’daki ilk seyahatiyle birlikte denizciler arasında yaygınlaşp egzotik biçimde renklilik kazandı. Galler Prensi 1862’de kutsal toprakları (Filistin’i) ziyaret edince koluna bir haç dövmesi yaptırdı. Kral Edward VII, oğlu George’un 1882’de Japonya ziyareti sırasında bileğine bir canavar motifi işlendi. Böylece dövme İngiltere’de krallık fermanı ile onaylanmış oldu.

Bazı Ortadoğu kavimleri 12. yüzyılda ‘yılan ve timsahlardan korunmak için’ bedenlerine deniz canavarı resimleri yaparken; 19. yüzyıl Avrupa’sındaki dövmeler, ağırlıklı biçimde ‘amblem’ değeri taşıyordu. Askerlerin, aynı meslekten kişilerin birbirlerini tanıma aracıydı.” (Bulut 2002: 36-54).

## **2. İşaretler ve Bozhöyük’te Dövme:**

Resim sanatçılarının Diyarbakır ve Mardin’e gelerek dövme üzerine inceleme yapmaları, bölgenin kültür zenginliği içerisinde yer alan dövme geleneğine dikkatimizi çekmiştir.

Altı yıldır Güneydoğu Anadolu yöresinde bulunmaktayım. Bu süre içerisinde insanların vücutlarındaki beden işaretleri (dövmeler) bana çok ilginç gelmiştir. Dünyanın birçok yerinde olduğu gibi Hunların ve daha sonraki Türk topluluklarının sanatlarında da dövme görülmektedir. İskit (Saka) kurgan buluntularında mumyalanmış cesedin bacak ve kollarında dövme “motifi olarak hemen hemen yalnız hayvanlar ve hayvan uzuvları kullanılmıştır. Hayvanların en çok yer verilen ve dikkati çekenleri geyik, keçi, kedi, köpek, kurt, at, ayı ve yırtıcı kuşlar gibi ekseriyeti yabani olanlar”

görülmektedir (Durmuş 1983: 96). Günümüzde de hayvan motifleri dövme olarak yaptırılmaktadır. Ancak Bozhöyük'te rastladığımız dövmeler resim değildir, resim yazısının düşünce yazısına (ideograma) dönüşmüş şekilleri gibidir. Bazı beden işaretleri runik yazılara benzer. Orhun Yazıtları'ndaki Köktürk işaretlerinden yukarıya doğru ağız açık c işaretinin içinde üç veya tek nokta olan nd / nt konsonuna yani güneş gibi (☼) içi tek noktalı bir şekle veya ters v şeklinde tek noktalı bir şekle, ters Y gibi ç konsonuna, yine ters Y işaretinin kesişme noktasından artı veya haç işareti (+ / †) gibi geçen bir şekli temsil edilen s / ş konsonuna ve > şeklindeki o / u vokaline anımsatacak tarzda bir izlenim bırakmaktadır. Bozhöyük'teki beden işaretleri, yirmi iki Türkmen bölüğünün hayvanlarına vurdukları işaretlere; özellikle Afşar, Bayat, Çepni, Çuvaldur, Eymür, Karabölük, Uluyundluğ, Tutırka ve Yazğır boylarının damgalarına da benzemektedir (Kaşgarlı 1998: 55-58).

İnceleme imkânı bulduğumuz sekiz kişideki beden işaretlerinde görülen gizli yazıları kayıt altına almak istedik. Çünkü 58 ile 80 yaş arasında ömür sürmüş bu insanlardan sonra belki de unutulmaya yüz tutan bu beden işaretleri ve bu işaretlerin anlattıkları kaybolup gidecektir.<sup>2</sup>

## 2.1. Dövmenin Yapılış Amacı ve Bozhöyük'te Dövmenin Yapılış Sebepleri:

Yahudilik, Hıristiyanlık ve Müslümanlık inancında 'dövme' yasaklanmıştır. Kitab-ı mukaddeste "ölüler için bedeninizde yara açmayacaksınız, dövme işareti koymayacaksınız" (Levilier:19128 ) emri yer alır. İslam Peygamberi'nin hadislerinde dövme yasaklanmıştır (Davudoğlu 1983: 511).

"Dövme motiflerinde mezar taşlarından, dokumalarımıza, mimarimizden işleme tekniklerimize kadar uzanan ve hemen hepsinde dinsel, büyüsel, mitolojik; sosyal ve cinsel statü, aşiret işareti niteliği taşıyan motiflerin benzerlerini bulmak mümkündür. Bu motiflerin

---

<sup>2</sup> Dicle Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Çağ. Türk Lehç. ve Edb. Bölümü öğrencilerinden Züleyha Ramazanoğlu bizim için Kızıltepe-Bozhöyük'te dövme yaptırmış 13 kadınla görüşerek resimlerini kayıt altına aldı. Künyeleri için bk. *kaynak kişiler*.

kişiyi rahatsızlıklardan, nazardan koruduğuna; güzellik ve yiğitlik getirdiğine olan inanç halen devam etmektedir” (Kadioğlu 1996).

“Dövmeyi yapan kişi birtakım dinsel ve büyüsel kuralları yerine getirmek zorundadır. Çeşitli model ve örneklerle göre yapılan dövmelerin deriye işlenişi bazen aylarca bazen de birkaç yıl sürebilmektedir. Dövmenin estetik yönüne göre çok daha önem taşıyan yanı hemen her zaman dinsel, büyüsel, iyileştirici, toplumsal ve cinsel rolleri belirleyici, bağlı bulunan topluluğu işaret edici özelliğidir.” (Kadioğlu 2002).

Bozhöyükte dövme şu maksatlarla yapılmıştır;

- a. Güzel görünmek, erkeklerin beğenisini kazanmak, evliliğe hazır olmak,
- b. Şans ve baht açıklığı, evlenebilmek,
- c. Kuma gelmemesi, çocuk doğurmak,
- d. Küçükken nazardan korunmak, hasta olmamak ve uzun ömürlü olmak,
- e. Elinin bereketli olması,
- f. Yılan sokmaması ve ayağının uğurlu gelmesi.

Bunların dışında yörede (daha çok erkeklerin) hangi aşirete ait olduğunun bilinmesi için alnın şakak tarafına ve burnun ucuna çocuğunun ölmemesi için dövme yaptırdığı da bilinmektedir. Çocuklarda ise ölmesin diye işaret parmağı ile başparmağın arasındaki perdede üç nokta şeklinde bir motif işlenmektedir.

## 2.2. Bozhöyük'te Dövmenin Yapıldığı Yerler ve Yapılış Şekli:

Yörede vücuda yapılan dövme yerleri cinsiyete göre değişiklik göstermektedir. Erkeklerde daha çok ellerde, isme'l-bikar denilen burun, çene, elmacık kemikleri üzerinde birer nokta şeklinde yapılmaktadır. Bayanlarda ise ellerde kollarda, ayaklarda, alınlarda, çenelerde, dudaklarda, yanak ve göğüslerde yapılmaktadır.

Bozhöyük'te alın, dudak,<sup>3</sup> çene, bilek, el, parmak, ayak bileği, ayak üzerine dövme yaptırıldığı görülmektedir. Alında daha çok güneş işareti (☉), dudakta haç işareti (†), çenede küçük çarpı işaretleri (x) ile baklava dilimleri (◇) ve çentikler (◁), yuvarlaklar (○) ve noktalar (●), ayak bileği ve devamında üç çemberin içinden geçen çatal işareti (♀) ile büyük d şeklinde

<sup>3</sup> Cahiliye döneminde Arap kadınlar erkekler tarafından dudaklarının zorla öpülmesini boykot etmek için dudaklarına yoğun bir şekilde dövme yaptırılmış (Bulut 2002: 36-54).

yarım ay (D), ayak üstünde ise alındaki işaretin düzeltilmiş şekli ile üç nokta (●●●), el bilginde ise çentikleri artırılmış güneş işareti (☼) ve tarak (‡), el üstünde çenedeki şekillerin daha genişletilmiş biçimleri ve çentikli çarpı işaretinin üst üçkeninde bir beş köşeli yıldız, yüzük ve orta parmakta ise küçük bir artı (+) işareti resmedilmiştir. Oval ve düz çizgiler ile noktalar olumlu bir imaj bırakırken çapraz, köşeli ve verevine işaretler olumsuzluklara karşı tepki; artı, haç, yıldız, güneş işaretleri ve oval şekiller ise dinî bir duygu telkin etmektedir.

Bizim incelediğimiz beden işaretlerinin coğrafyası aşiretlerin yayılış sahasına göre Bağdat, Suriye ve Muş üçgeni arasındaki bölgeyi kapsamaktadır. Yöredeki birçok aşiret, bu beden işaretlerini kullanmaktadır. Dövmeye yörede “dek, “vesm” ve “veşm”, dövme işini yapan erkeklere “dekkak”, bayanlara ise “dekkabe”, dövme yaptıran erkeklere “medkuk”, kadınlara “medkuke” denilmektedir. Dövme yapmakta kullanılan malzemeler “el-merare” denilen safra yani “öd”, “sıraç” denilen idare lambasından elde edilen “is”, “Halîb Ümmül-Bint” denilen kız çocuğu annesi sütünden oluşmaktadır. Dövme “Merbaiye” denilen bahar mevsiminin başında yaptırılır. Dövme yapımında “ibre” denilen birbirine iple bağlanmış bir veya birden fazla dikiş iğnesi kullanılmaktadır. Sıraçtan elde edilen is ile kız çocuğu emziren annenin sütü, öd sıvısı bir kabin içinde karıştırılır. Bu karışım bir müddet bekletilir. Bilahare medkukun, dövme yaptıranın istediği yere dekkak tarafından işlenir. İşaretlerin şekli bozulmasın diye ergenlik döneminden sonra dövme yaptırmayı tercih ederler.

Dinin temel kaynaklarına rağmen yasaklanan dövme, bir beden işareti olarak Bozhöyük’te kullanılmıştır. Hatta Mardin’den turistik bölgelere giderek dövme yapan kadınların olduğunu, Kapadokya civarında daha çok dövme yaptıklarını da, dövme yaptıran öğrencilerimden öğrendim.<sup>4</sup> Ancak ellerine yaptırdıkları dövmelerin şekillerini kendileri tarif etmiş. Yörenin beden işaretleri artık unutulmak üzeredir.

### **3. Sonuç:**

Tarihin derinliklerinden insan vücuduna taşınan beden işaretleri, kırsal kesimde bir yaşlı âdeti olarak kalırken, gelişmiş şekliyle kentsel alanda gençler arasında resim motifleriyle moda olmuştur. Bozhöyük’teki beden işaretleri ise runik yazılara benzemektedir. Bozhöyük’teki geleneksel tekniklerle yapılmıştır. Yörede dövme yapmasını bilenler turistik bölgelere giderek bu sanatlarını Baraklar gibi geçim kaynağı olarak icra etmektedirler. Şehirlerde dövme yapan atölyeler de vardır. Karar verme merciinde bulunanların dövme

<sup>4</sup> Dicle Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Çağ. Türk Lehç. ve Edb. Bölümü öğrencilerinden Senem Karadaş (Kırşehirli).

yaptırmayı bir yasal düzenlemeyle kontrol altına almaları gerekir. Dövme üniversitelerde bir sanat dalı olarak incelenmektedir, bunun için çok geç kalmadan ülke bölge bölge taranmalı ve bir arşiv yapılmalıdır. Dövme konusunda ressam, ilahiyatçılar, hekimler, sanat tarihçileri, filologlar, arkeologlar ve antropologlar bir ekip olarak çalışmalıdır.

Çalışmamızda 13 kaynak kişi ve 60 dövme terimi üzerinde durduk. Dövmenin tarihini ve Bozhöyük'teki şeklini ele aldık. Bozhöyük'te tespit ettiğimiz beden işaretleri ve oluşturduğumuz küçük sözlük bundan sonraki araştırmalara bir katkı sağlar ümidiyle incelememizi saygıyla bilgilerinize sunuyorum.

### **Sözlük:**

Aşağıdaki kelimeler, kaynakçada gösterilen eserlerden ve kendi kaynak kişilerimizden alınarak bundan sonraki araştırmacılara yardımcı olmak amacıyla oluşturulmuştur.

*Ana Tanrıça:* Dövmelerdeki yılan, boğa, kuş, kartal, inek, geyik, ceren, birbirine sarılı çift yılan, daire halka halhal, nokta, üçgen, sekizgen, kare, ikiye bölünmüş dörtgen, içinde yuvarlak noktaları olan geometrik şekillerin hemen tümü şu veya bu şekilde Ana Tanrıça'yı kutsamayı, dolayısıyla hayat kaynağı olan annenin doğurganlığını, döl bereketini, kadın rahmini, anne karnına düşen spermin yumurtayı döllemesini, ceninin gelişim evrelerini ve nihayetinde hayat ve ölümü imgeler.

*Arap harfleri motifi:* Gaziantep yöresinde erkeklerde görülen dövme şekilleridir.

*Ay motifi:* Yaşam kaynağını, sonsuz yaşam isteğini simgelemektedirler

*Ayyıldız motifi:* Kadioğlu'nun 1994 yılında Çankırı'da bir Türkmen köyünde yaptığı çalışmada ise 50-55 yaş civarındaki kadınlarda, burnun üst kısmı ve alnın ortasında bulunan ay-yıldız şeklinde dövmenin dışında vücudun başka hiçbir yerinde dövmenin bulunmaması dikkati çekmiştir.

*Ceren motifi:* Çene altından başlayarak, boyunda devam eden ve iki göğüste şekillenen ceren motifidir.

*Tarak ve ayna motifi:* Kadınlarda el üstü ve ayak bileklerinde rastlanan tarak ve ayna şekilleridir.

*Halka motifi:* Dövme desenleri arasında ayak bileklerinde halka motifleri önemli yer tutmaktadır.

*Dek:* 1. metin, teks. 2. büyük aşık kemiği. 3. puan. 4. dövme. 5. benek.

*Dekkak :* Dövme işini yapan erkek.

*Dekkake:* Dövme işini yapan kadın.

*Deri:* Deri eşsiz ve son derece ilginç bir organdır. Bir yetişkinin bedenini kaplayan deri ortalama olarak 3 m<sup>2</sup> den biraz fazladır ve ağırlığı tüm vucut ağırlığının % 15 i kadardır. 1 cm<sup>2</sup> deride milyonlarca hücre, sıcak, soğuk ve ağrıyı hissetmek için binlerce sinir ucu vardır. Ayrıca yağ bezleri, kıl dibi kesecikleri ve ter bezleri derinin parçasıdır. Bu karmaşık yapıyı besleyen milyonlarca kılcal kan damarı da inanılmaz bir şebekeyle deriye yayılmıştır. Ortalama deri kalınlığı yine yetişkin bir insanda 2,5 mm ye kadar olmakla beraber yer yer çok ince (örneğin göz kapaklarında) yer yer de el araları ve ayak tabanlarında olduğu gibi çok kalındır.

*Dermis:* Epiderminin altındaki tabakaya denir. Derinin % 90 ını oluşturur. Bu tabakada güçlü beyaz lifler ve içinde damarların, kas hücrelerinin, sinir hücrelerinin, lenf kanallarının, kıl folüküllerinin ve bezlerin bulunduğu bu tabaka asla piercing uygulanmaması gereken tabakadır.

*Dolgu:* Derinin altında iğne ve iplikle açılan boşluğa zerk edilen dövme malzemesi.

*Dövme boyası:* Dövme için üretilmiş özel boyalar.

*Dövme fuarı:* Uluslararası ilk dövme fuarı 1970 yılında yapıldı.

*Dövme iğnesi:* Paslanmaz çelikten yapılmış özel iğneler.

*Dövme sanatı:* Avrupa'da bir bir güzel sanatlar dalı olarak kabul edilmektedir. Ülkemizde de tez konusu olarak ele alınmaktadır.

*Dövme :* Yok edilemeyen bir boya maddesinin belirli bir teknikle derinin alt yüzeyine işlenmesidir.

*Dövmenin acısı:* Dövme, yapıldığında acı verir ama, bu keyifli bir acıdır. Bu acı daha sonra bedenine güzellik katar, ona yeni anlamlar yükler. Kadınlar için zarıflığın, soyluluğun, güzelliğin; erkekler için gücün belirtisidir. Kötülüklerden koruyacağına, ömrü uzatacağına inanılır.

*Dövün:* Dövmeyi yaptıracak kişi veya "gurbet" tarafından belirlenen şekillerin yanmış kibrit çöpü yardımı ile vücut üzerine çizilmesi.

*Dövün motifi:* 1991 yılında Gaziantep Barak bölgesinde yapılan araştırmalarda 40-45 yaşın üzerindeki erkek ve kadınların el, yüz ve vücutlarında yörede "dövün" olarak adlandırılan dövmelere rastlanmıştır. Bu kişilerde el, yüz ve vücudun çeşitli bölümlerinde dövün bulunur; 18-20 yaş civarı genç kızlarda ise yalnız sağ yanakta bir nokta şeklinde dövün yer alır.

*Dudak dövmesi:* Kadın dudaklarındaki yoğun dövmelere dair rivayetler çeşitli. Birine göre, İslam öncesi zamanlarda Mekke pazarında bir erkeğin bir kadını zorla öpmesini protesto eden kadınlar, dudaklarını boyamışlar ve dudak dövmesi böylece başlamış. Bir başka rivayette de bu dövmenin utanç belgesi olarak yapıldığı anlatılıyor.

*El-Merare:* Dövme yapmakta kullanılan safra veya öd gibi malzemelerin genel adıdır.

*Epidermis tabakası:* En üst tabakadır. Deriyi oluşturan hücreler epiderminin %95 ini oluşturur. Üst derinin altı ise yağ bezi adı verilen dokudur. Dolayısıyla piercing takısının uygulanacağı bölge burasıdır. İğne derinin en fazla 1mm altına girecek şekilde ayarlanır.

*Gölgeleme:* Resimde gölge oluşturma, gölge ile resme hacim verme.

*Gurbet:* Gaziantep Barak bölgesinde geçimini dövme yaparak, boncuk, iğne gibi ufak tefek gereçler satıp, karşılığında yumurta, arpa, buğday vb. alarak karşılayan küçük gezici gruplar.

*Gurbet motifi:* Gaziantep yöresinde "gurbet" adı verilen, geçimini boncuk, iğne gibi ufak tefek gereçler satıp, karşılığında yumurta, arpa, buğday vb. alarak karşılayan küçük gezici gruplar tarafından, 15-20 yıl öncesine kadar isteyenlere dövün yapıldığı, şimdi ise bu uygulamanın devam etmediği belirtilmiştir. Dövün yapılmadan önce, dövmeyi yaptıracak kişi veya "gurbet" tarafından belirlenen şekiller yanmış kibrit çöpü yardımı ile vücut üzerine çizilir. Üç ya da dokuz adet halinde (bu rakamların mistik özelliği bilinmektedir) bir araya getirilerek sıkıca bağlanan iğnelerle deri dövülür; koyun ödü ve kazanların altından toplanan isle hazırlanan karışım, bu dövülme sırasında altderiye yerleştirilir. Kabuk bağlayan bu yara zamanla iyileşir ve desen belirir.

*Günedoğu'da dövme modası:* Bu coğrafyadaki dövme, yaşlı modasıdır.



*Güneş motifi:* Erkeklerin sağ şakaklarında dokuz noktayla yapılmış güneş kursu, onu taşıyanın her daim sağduyulu, akıllı ve zeki olacağına, ahirette yanmayacağına delaletmiş. Çok rastlanan güneş ve ay motifleri yaşam kaynağını, sonsuz yaşam isteğini simgelemektedirler.

*Haç motifi:* Haç motifi Hıristiyanlığın bir simgesi diye bilinse de gerçekte bu motifin tarihi çok daha eskilere uzanıyor. Renkleriyle birlikte uğurlu yön bildirdiğine, kötü bakışların etkisini yokettiğine inanılıyor. Ucu içe dönük okun deldiği daire ise döllenmenin bir göstergesi olarak doğurganlık ve bereketi simgeliyor.

*Halib Ümmül-Bint:* Bebeği kız olan annenin dövme yapımında kullanılan taze sütü.

*Hapishane veya askeriye tekniği:* İğneye iplik sarıp boyaya daldırarak derinin alt yüzeyine işleme yöntemiyle dövme yapmak.

*Hayat ağacı motifi:* Kadınlarda boyundan göğüse inen hayat ağacı motifi Ana Tanrıça inanisinden kaynaklanıyor. Hayat kaynağı annenin doğurganlığını, ceninin gelişim evrelerini ve nihayet hayat ile ölümü imgeliyor.

*İbre:* Dövme yapımında kullanılan dikiş iğnesi ve ipleri.

*İs:* Dövme yapılırken en çok kullanılan boya maddesi istir. İle birlikte çivit, antimuan tozu, kavrulup dövülmüş kemik tozu, çeşitli bitki özleri, safran ve kına da kullanılır. Bu malzemelere göre deride beliren izler kırmızıya yakın bir tonda olabilir.

*İsme'l-bikar:* Erkeklerde daha çok ellerde, burun, çene, elmacık kemikleri üzerinde birer nokta şeklinde yapılan dövmelerin genel ismidir.

*Japon tekniği:* Çok canlı renklerle ejderha resimlerinin işlendiği dövme şekli.

*Kabuk:* Dövme yapılan organ mendille silinip bezle sarılıyor, yara yaklaşık üç gün içinde kabuk bağlıyor, kabuk sıyrılınca dövme ortaya çıkıyor.

*Kentsel yaşamda dövme modası:* Günümüzde Batı'da çok yaygın bir uygulama alanı bulunan dövme, kentsel yaşamda özellikle gençler arasında giderek daha çok ilgi çeken bir süslenme biçimine dönüşmüştür.

*Kontur:* Resimde nesneyi belirgin gösteren çevre çizgisi.

*Medkuk:* Dövme yaptıran erkeklere verilen addır.

*Medkuke:* Dövme yaptıran kadınlara verilen addır.

*Merbain:* Baharın soğuk geçen günlerine verilen addır.

*Merbaiye:* Dövme yaptırma zamanı, baharın başlangıç zamanına verilen ada denir.

*Mezar motifi:* Kızılcahamam'da "Yenge Mezarı" olarak anılan kadın mezarlarının başucuna konulan tahta işaretleri dövmelerde görülmektedir..

*Pasifik yerlileri veya Eskimo tekniği:* Çapa biçiminde bir çubuğun üzerine başka bir çubukla çekiçleme vurma yöntemi ile dövme yapma.

*Pirasing:* İğnenin iliğine geçirilen iple deriye boya işleme, küçük takılar takma. 1980'lerde sektörel uygulamaya geçen dövme ve beraberinde İngilizce bir kelime olan piercing ile birlikte anılmaya ve sektör haline gelmeye başladı.

*Runik motif:* Köktürk işaretlerine benzeyen, daha çok verevine ve köşeli dövme işaretleri.

*Rus tekniği:* Rus mafya üyeleri hapisshanedeyken ellerine dört duvar arasında olduklarını anlatan beş nokta veya ihbarcı olmadıklarını anlatan ve görmedim, duymadım, konuşmadım anlamına gelen üç nokta dövmelelerini yaptırılmış.

*Samuel O'Reilly tekniği:* Dövmeye makineleriyle uygulama yapılmaktadır. İlk elektrikli dövmeye makinesi 1890'lı yıllarda kullanılmıştır.

*Sirac :* İdare lambasından elde edilen ıstır.

*Sterilizatör:* Kullanılacak aletler mutlaka steril edilmiş olmalıdır. Sterilizasyon; kullanılacak malzemelerde ısı ve çeşitli deterjanlarla sağlanmaktadır. Parçalar ultrasonic cleaner (bu cihaz, ses dalgalarıyla metalin üzerindeki boya kan gibi parçaları söker atar) cihazı ile temizlendikten sonra, özel deterjanda bekletilir 1saat, daha sonra kesin sterilizasyon için kuru hava sterilizatöründe (dişçilerin kullandıkları cihaz) 1saat ısıya tabi tutulur ve böylece tüm viral, mikobiyal ve bakteriyel enfeksiyonların önüne geçilir. Bir dövmeceide kuru hava sterilizatörü bulunması zorunludur.

*Tatto:* Mitolojide ise dövmeyle ilgili çok çeşitli söylentiler vardır. Evrenin tanrıları, dövmeye tanrısı ve balıkların desenleri ile renklerin yaratıcısı Bilge Tohu'nun bilgece bakışları altında Ta Tau sanatını icra etmişti. Ta Tau bugün Tattoo adıyla anılan dövmeyle adını veren tanrı olarak bilinir. Bir gün Mata Mata Arahu ve Tura-i Po adındaki tanrılar Tanrıça Hina'yı baştan çıkarabilmek için yeryüzüne indiler. Ve vücutları mavi desenlerle kaplandı. Bundan sonra insanlar kendilerini tanrılara beğendirmek için vücutlarını farklı farklı desenlerle kapladılar. Ve herkes aslında tanrıları taklit etti. 18. yüzyılın batı denizcileri ise vücutlarına köpekbalığı, yunus, kılıç, çapa resimleri çizdirmiş, sevgililerinin isimlerini yazdırmışlardı. Bazı figürler ise denizde yol aldıkları her beş bin mili ifade ediyordu.

*Toz tekniği:* Dövmeye yapmada isin yanı sıra kül, çivit, antimuan tozu, kibrit tozu, güherçile, kavrulup dövülmüş kemik tozu, çini mürekkebi, susam yağı, çeşitli bitki özleri, safran, hayvan ödü ve kına katkı maddesi olarak kullanılır.

*Tüy tekniği:* Güneydoğu'da herhangi bir kümes hayvanının tüyünün ucuna iplikle bağlanan iğneyle uygulanır. Burada kullanılan boya malzemesi anne sütü ve is (kurum) ten elde edilir.

*Ultrasonic cleiner:* Temizleme cihazı.

*V motifi:* Karın üzerinde V veya V'li haç işareti, baş ağrısını önlermiş.

*Vesm:* Dövmenin Arapçadaki karşılığıdır, bk. dek.

*Yakma tekniği:* Diğer bir teknik, açılan yarıklara barut, kibrit ve güherçile içeren karışımları yayarak ateşlemektir. Yanan deride hiçbir zaman çıkmayan mavi bir yanık izi oluşur.

*Yıldız motifi:* Bozhöyük'te çapraz işaretinin üstündeki üçkenin içerisinde ay-yıldızdaki gibi beş köşeli yıldız vardır.

### **Kaynak Kişiler:**

13 kadının beden işaretleri değerlendirildi.

### **Kaynaklar:**

#### **a. Kitap, dergi ve tezler:**

- BULUT Faik (2002), “Dövme”, *Atlas Dergisi*, Sayı 113, Ağustos, s. 36-54.
- CAN İbrahim (1991), *Beden Resimleri “Dövme”*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Resim Bölümü Resim Anasanat Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- DAVUDOĞLU Ahmet (1983), *Sahihi Müslim Tercüme ve Şerhi*, İstanbul: Sönmez Neşriyat, Cilt 9, 511-512.
- DİYARBEKİRLİ, Nejat (1972), *Hun Sanatı*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, s. 59-60
- DURMUŞ İlhami (1983), *İskitler (Sakalar)*, Ankara: TKAE yayınları: 141.
- GÜLEN Abdülkadir (1975), “Mardin’in Kızıltepe Yöresinde Dak ve Döğmeler”, *Türk Folklor Araştırmaları*, Cilt 13, Sayı 311, s. 7334-7335.
- HANÇERLİOĞLU Orhan (2000), “Dövme”, *Dünya İnançlar Sözlüğü*, (3. baskı), İstanbul: Remzi Kitabevi, s. 122.
- İVGİN Hayrettin (1979): “Gerde’nin Aşağı Ovacık Köyünde Mezar Taşları”, *Türk Folkloru*, Cilt: 1, Sayı: 1, s. 20-22.
- KADIOĞLU Nihal (1996), “Anadolu’nun Bazı Yörelerinde Dövme Adeti ve Bu Adetin Çağdaş Yaşamdaki Yeri”, *1. Türk Halk Kültürü Araştırma Sonuçları Sempozyumu*, Bildiriler I, Ankara: Hagem Yayınları, s. 222-227.
- KADIOĞLU Nihal (2002), “Anadolu’nun Bazı Yörelerinde Dövme Adeti ve Bu Adetin Çağdaş Yaşamdaki Yeri” ve “Doğunun Tenindeki Nakış”, *Atlas Dergisi*, Ağustos, Sayı 113.
- KARAMAĞRALI, Beyhan (1980), “Türk Damgalarının Devamlılığı Hakkında”, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Yıl:2, Cilt:2, Sayı:9, s. 18.
- KAŞGARLI Mahmud (1998), *Divanü Lûgat-it-Türk Tercümesi I*, Cilt I, (4. baskı), (Çeviren: Besim Atalay), Ankara: TDK yayınları, s. 55-58.
- KUM Naci (1963), “Türkmen Barakları”, *Türk Etnografya Dergisi*, Sayı: VI, 1963, s. 27-65.
- ONAY Ahmet Tâlat (1996), *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar*, İstanbul: MEB yayınları, s. 193-194.
- ÖRNEK Sedat Veyis (1978), *Budunbilim Terimleri Sözlüğü*, Ankara: TDK yayınları, s. 388.
- TAŞGIN Ahmet (2001), “Siverek’te Dövme Geleneği”, *Tarihte Siverek Sempozyumu Bildirileri*, Siverek Kaymakamlığı: 13-14 Ekim 2001, s. 229-233.
- YARAN Rahmi (1994), “Dövme”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 9 İstanbul: Diyanet Vakfı yayınları, s. 521.
- YILDIRIM Deniz (2000), *Baraklar ve Dövme*, Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Sosyal Antropoloji Bölümü Etnoloji Anabilim Dalı, Lisan Tezi.

#### **b. Genelağ (İnternet) adresleri:**

<http://ucmorlale.com/>

<http://www.anatoliatattoo.com/>

<http://www.diptattoo.com/>

<http://www.diyarbakirsanat.org/>

<http://www.dovme.net/>

<http://www.ekoses.com/>

<http://www.folklor.org.tr/>

<http://www.hurriyetim.com.tr/haber/>

<http://www.rgbgrup.com/tattooo/>

<http://www.yasamdersleri.com/>

<http://www.zaman.com.tr/2002/08/02/kultur/>